וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם מְדִרוֹן נַמִּי – גם אין מובן למה נפטר השומר בשבועה, הָתִינַח הֵיכָא דְּלֵיכָּא רְאָיָה – מובן הדבר שבמקום שאין עדים מצויים שיכלו לראות כיצד הוא נתקל, שישבע ויפטר, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא רְאָיָה – אבל במקום שמצויים עדים שיכלו לראות כיצד הוא נתקל, למה די לנו בשבועתו, (ניתי) [לֵיתֵי] רְאָיָה – יש לו להביא עדים (וניפטר) [וְלִיפְטַר] – ורק באופן זה יפטר, דְּתַנְיָא בברייתא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, נאמר בפרשת שומר שכר, (שמות כב ט–י) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר וגו' וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה, אֵין רוֹאֶה [–אין עדים שראו את מעשה האונס] שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם', ויש לדייק מהפסוק, הָא יֵשׁ רוֹאֶה, והם עדים שיכלו לראות שנאנסה, אין די בשבועה אלא יָבִיא רְאָיָה – עדים וְיִפָּטֵר. וכך גם סובר התנא רבי אלעזר, ולכן תמה מדוע אמרו רבותיו שהן שומר שכר והן שומר חינם נשבעים ונפטרים.

רבי יוחנן מתרץ את הסתירה בשיטת רבי מאיר באופן שונה: וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, לעולם סובר רבי מאיר שנתקל פושע וכפי שמבואר בברייתא, אבל כאן במשנה יש סיבה מיוחדת לפוטרם משבועה לפי שְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא לפטור בשבועה שומר שנתקל ושבר חבית תוך כדי העברתה ממקום למקום, שֶׁאִם אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן לפוטרו בשבועה, אֵין לְךָ אָדָם הַמַּעֲבִיר חָבִית לַחֲבֵירוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אף אם ההעברה היא לצורך החבית, וזאת מחשש שתישבר ויצטרך לשלם.

שואלת הגמרא: אם כן, הֵיכִי מְשַׁתְּבַע – כיצד ישבע שלא פשע, שהרי הוא ודאי פושע. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, נשבע בנוסח זה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה שְׁבַרְתִּיהָ.

הגמרא מוסיפה לבאר גם את השיטות האחרות: וְאָתָא רַבִּי יְהוּדָה לְמֵימַר שהנתקל אינו פושע, אלא אנוס כעין גניבה ואבידה, ולכן שׁוֹמֵר חִנָּם יִשְׁבַּע ונוֹשֵׂא שָׂכָר יְשַׁלֵּם, הַאי כְּדִרְיֵיהּ וְהַאי כְּדִרְיֵיהּ – כל אחד לפי דינו. שומר חינם שחייב רק בפשיעה, ונתקל אינו פושע, נשבע שלא פשע פשיעה אחרת ונפטר, ואילו שומר שכר שחייב על גניבה ואבידה, יש לו להתחייב גם על מה שנתקל. לדעת רבי יהודה לא קיימת בענין תקנת חכמים, ושלא כפי שסובר רבי מאיר.

וְאָתָא – ובא התנא רַבִּי אֶלְעָזָר לְמֵימַר – ללמדינו את דעתו, אִין – אכן גְּמָרָא כְּרַבִּי מֵאִיר – כך למדתי מרבותי כשיטת רבי מאיר ששניהם נשבעים ונפטרים, וּמֵיהוּ – ואולם תָּמֵיהַּ אֲנִי אִם יְכוֹלִים זֶה וְזֶה – שומר חינם ושומר שכר לְיִשָּׁבַע.

הגמרא מבארת את תמיהתו של התנא רבי אלעזר: בְּשִׁלְמָא – מובן הדבר שׁשׁוֹמֵר חִנָּם מִשְׁתַּבַּע שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ, כיון שנתקל לאו פושע הוא אלא אנוס כעין גניבה ואבידה, והוא פטור בגניבה ואבידה, אֶלָּא שׁוֹמֵר שָׂכָר שחייב בגניבה ואבידה, אַמַּאי מִשְׁתַּבַּע – מדוע הוא נשבע ונפטר, כִּי לֹא פָּשַׁע נַמִּי בָּעֵי שַׁלּוּמֵי – הלא גם אם נתקל אינו פושע, הוא חייב לשלם כדין שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה.

וַאֲפִילּוּ בשׁוֹמֵר חִנָּם נַמִּי – גם אין מובן למה ההיתקלות לא נחשבת לפשיעה, הָא תִּינַח – מובן הדבר שאם העביר את החבית בְּמָקוֹם מְדִרוֹן, שההיתקלות נחשבת לקרובה לאונס, אבל שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מְדִרוֹן – אם הלך בדרך ישרה, מִי מָצֵי מְשַׁתַּבַּע שֶׁלֹּא פָּשַׁע – האם יכול הוא להשבע שלא פשע, הלא ודאי היתקלות בדרך חלקה וישרה נחשבת לפשיעה. וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם מְדִרוֹן נַמִּי – גם אין מובן למה נפטר בשבועה, הָא תִּינַח – מובן הדבר הֵיכָא דְּלֵיכָּא רְאָיָה – במקום שאין מצויים עדים שיכלו לראות כיצד הוא נתקל, שלכן עליו להשבע ולהפטר, אבל הֵיכָא דְּאִיכָּא רְאָיָה – אבל במקום שמצויים עדים שיכלו לראות כיצד הוא נתקל, למה די לנו בשבועתו, (ניתי) [לֵיתֵי] רְאָיָה – יש לו להביא עדים וְרק באופן זה יִפָּטֵר דְּתַנְיָא בברייתא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר נאמר בפרשת שומר שכר, (שמות כב ט–י) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר וגו' וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה, אֵין רוֹאֶה [–אין עדים שראו את מעשה האונס] שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם', ויש לדייק הָא יֵשׁ רוֹאֶה – אולם במקום שמצויים עדים שיכלו לראות שנאנסה, אין די בשבועה אלא יָבִיא רְאָיָה – עדים וְיִפָּטֵר, וכך סובר גם התנא רבי אלעזר, ועל כן תמה מדוע אמרו רבותיו שהן שומר שכר והן שומר חינם נשבע ונפטר.

הגמרא מביאה כמה מקרים שארעו בשומר ששבר חבית בהעברתה, וכיצד נפסקה ההלכה: מעשה בְּהָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא מַעֲבַר חָבִיתָא דְּחַמְרָא – שהיה מעביר חבית של יין בְּרִיסְתָּקָא דְּמְחוֹזָא – בשוק של העיר מחוזא, וְתַבְרָהּ בְּזִיזָא דְּמְחוֹזָא – ונחבטה החבית בקורה שהיתה בולטת מקיר רשות הרבים בעיר מחוזא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא – בא אותו אדם לפני רבא שיפסוק את דינו, אָמַר לֵיהּ רבא, רִיסְתָּקָא דְּמְחוֹזָא – השוק של מחוזא שְׁכִיחֵי בָּהּ אִינָשֵׁי – מצויים בו אנשים רבים, ודאי היו כאלה שראו כיצד נתקלת, זִיל אַייְתֵי רְאָיָה וְאִיפְּטַר – לך הבא עדים על כך והיפטר ואין אתה נאמן בשבועה. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּרְיֵהּ – בנו של רבא, לאביו, כְּמַאן – כפי איזו דעה פסקת כן, האם כְּאִיסִי בן יהודה שאומר שבמקום שמצויים עדים אין משביעים את השומר, אָמַר לֵיהּ רבא, אִין – אכן פסקתי כְּאִיסִי, וּמְבִירָא לָן כְּוָותֵיהּ – ואנו סוברים שהלכה כמותו.

מעשה נוסף בְּהָהוּא גַּבְרָא דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ זִיל זְבִין לִי – לך קנה עבורי אַרְבַּע מֵאָה דַּנֵּי חַמְרָא – ארבע מאות חביות יין, אָזַל זְבַן לֵיהּ – הלך וקנה לו. לְסוֹף אֲתָא לְקַמֵּיהּ – בסופו של דבר בא השליח לפני המשלח וְאָמַר לֵיהּ זְבִינִי לָךְ אַרְבַּע מֵאָה דַּנֵּי חַמְרָא וְתַקִּיפוּ לְהוּ – קניתי עבורך ארבע מאות חביות יין ובולן החמיצו. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא – בא השליח לפני רבא שיפסוק את דינו, אָמַר לֵיהּ רבא, אַרְבַּע מֵאָה דַּנֵּי חַמְרָא תְּקִיפִי – ארבע מאות חביות יין שמחמיצות, קָלָא אִית לָהּ לְמִילְתָא – קול יש לדבר, ומן הסתם מצויים עדים שראו מתי החמיצו ואצל מי היה היין כשהחמיץ, ועל כן זִיל אַייְתֵי רְאָיָה – לך הבא עדים דְּמֵעִיקָּרָא כִּי מְזַבְּנַתְּ לְהוּ – שבתחילה כשקנית את חביות היין, חַמְרָא מְעַלְּיָא הֲוָה – היין היה טוב ונדע שאצלך הם החמיצו וְאִיפְּטַר – ותיפטר מלשלם. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּרְיֵהּ, כְּמַאן – כפי איזו דעה פסקת כן, האם כְּאִיסִי בן יהודה, אָמַר לֵיהּ רבא אִין – אכן פסקתי כְּאִיסִי, וּמְבִירָא לָן כְּוָותֵיהּ – ואנו סוברים שהלכה כמותו.

הגמרא מביאה תקנה בענין תשלום על נזק שסבל הזיק למשא שנשא: אַתָּקִין – תיקן רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף תקנה בְּעִיר ששמה סִיכְרָא, וכך אמר, הָנֵי דַּדְרֵי בְּאַגְרָא – אותם הפועלים שנושאים משאות באמצעות מוט שכפוף באמצעו ומניחים המוט על הכתף ותולים בשני צידיו את המשאות, אם אירע לאחד מהם שתלה במוט משאות שאינם כבדים דיים להצריך שני בני אדם שישאו אותם, אבל הם כבדים למשא של אדם אחד, וְאִיתְּבַר – ונשבר המוט והמשא נפל וניזוק, נְשַׁלֵּם פַּלְגָּא – אינו משלם אלא חצי הנזק. מַאי טַעְמָא – מהו הטעם לכך, נָפְישׁ לְחַד וְזוּטַר לְחַבְרֵי – משום שנשיאת משא כבד בדרך זו, היא רבה מדי לאדם אחד ולא היה לו לשאת את המשא לבדו. אבל מאחר והיא מעטה מדי לשני בני אדם, דרך בני אדם להתאמץ ולשאת הכל לבד, ועל כן השבירה במקרה זה היא קָרוֹב לְאוֹנֶס וְקָרוֹב לְפְּשִׁיעָה, ומשלם חצי נזק.

אבל הנושא משאות בְּרֵינָלָא – באמצעות מוט שמפוצל בצידו האחד ומשחיל את המוט על צוארו ותולה את המשאות בצידו האחר, וצד זה ארוך הוא, וכשרוצה לנוח תוקע אותו בקרקע, שאם תלה במוט משא שמתאים לשני בני אדם ונתקל ונפל ושבר את המשא, מְשַׁלֵּם כּוּלָּהּ – משלם נזק שלם, כיון שזו פשיעה שהַרבה במשא של שני בני אדם.

הגמרא מביאה מעשה נוסף: רַבָּה בַּר בַּר חָנָן שכר פועלים להעביר לו חבית יין ממקום למקום, וְתַבְרוּ לֵיהּ הָנָּהוּ שָׁקוּלְאֵי חָבִיתָא דְּחַמְרָא – ושברו לו אותם הסבלים את החבית בפשיעה, שָׁקַל לְגַלִּימַיְיהוּ – לקח מהם את בגדיהם העליונים כדי לפרוע מהן את מחיר החבית. אֲתוּ אָמְרוּ לְרַב – באו להתלונן לפני רב על מעשהו של רבה בר בר חנן, אָמַר לֵיהּ רב לרבה בר חנן, הַב לְהוּ גְּלִימַיְיהוּ – החזר להם את בגדיהם. אָמַר לֵיהּ – אמר לו רבה בר חנן, דִּינָא הָכִי – האם כך הדין הלא הם פשעו בהעברת החבית. אָמַר לֵיהּ רב אַין, נאמר (משלי ב כ) 'לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים', כלומר עליך לנהוג לפנים משורת הדין. יָהֵיב לְהוּ גְּלִימַיְיהוּ – החזיר רבה בר חנן לסבלים את בגדיהם. אָמְרוּ לֵיהּ הסבלים לרב עָנְיֵי אֲנַן וְטָרְחִינַן כּוּלָּהּ יוֹמָא – הגמרא מביאה כמה מקרים שארעו בשומר ששבר חבית בהעברתה, וכיצד נפסקה ההלכה: מעשה בְּהָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא מַעֲבַר חָבִיתָא דְּחַמְרָא – שהיה מעביר חבית של יין בְּרִיסְתָּקָא דְּמְחוֹזָא – בשוק של העיר מחוזא, וְתַבְרָהּ בְּזִיזָא דְּמְחוֹזָא – ונחבטה החבית בקורה שהיתה בולטת מקיר רשות הרבים בעיר מחוזא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא – בא אותו אדם לפני רבא שיפסוק את דינו, אָמַר לֵיהּ רבא, רִיסְתָּקָא דְּמְחוֹזָא – השוק של מחוזא שְׁכִיחֵי בָּהּ אִינָשֵׁי – מצויים בו אנשים רבים, ודאי היו כאלה שראו כיצד נתקלת, זִיל אַייְתֵי רְאָיָה וְאִיפְּטַר – לך הבא עדים על כך והיפטר ואין אתה נאמן בשבועה. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּרְיֵהּ – בנו של רבא, לאביו, כְּמַאן – כפי איזו דעה פסקת כן, האם כְּאִיסִי בן יהודה שאומר שבמקום שמצויים עדים אין משביעים את השומר, אָמַר לֵיהּ רבא, אִין – אכן פסקתי כְּאִיסִי, וּמְבִירָא לָן כְּוָותֵיהּ – ואנו סוברים שהלכה כמותו.

המשך בעמוד רה

עניים אנחנו וטרחנו כל היום, וְכָפִינָן – ואנו רעבים, וְלֵית לָן מִידֵי – ואין לנו מעות לקנות אוכל. אָמַר לֵיהּ רב לרבה בר חנן, זִיל הַב אַגְרֵייהוּ – לך שלם להם את שכרם. אָמַר לֵיהּ רבה בר חנן לרב, דִּינָא הָכֵי – וכי כך הדין הלא לא השלימו מלאכתם. אָמַר לֵיהּ רב אִין, יש לך לנהוג לפנים משורת הדין, שנאמר בחלקו השני של הפסוק (שם) 'וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר'.

הדרן עלך השוכר את האומנין
פרק שביעי - השוכר את הפועלים

משנה

השוכר פועלים לעבודה יכול להתנות עמם בשעה ששוכרם כל תנאי שירצה, ובכלל זה תנאים שאינם נוהגים בשאר פועלים שבאותו המקום.

משנתינו באה ללמד שאם בשעה ששכרם לא התנה עמם כלום, יש לנהוג בכל תנאי העבודה כפי מנהג המקום.

הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים שיעבדו אצלו לפי שכירות יום, וּלאחר ששכרם בסתם אָמַר לָהֶם לְהַשְׁכִּים וּלְהַעֲרִיב – שיקדימו לבא בבוקר לפני זריחת השמש או שיאחרו לצאת אחר שקיעת החמה, הדין הוּא, שבְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּים וְשֶׁלֹּא לְהַעֲרִיב, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְכוֹפָן – אין באפשרותו להכריחם לתנאים אלו, כיון שלא אמר להם כך בשעה ששכרם, ויבואו לעבודתם ויחזרו לביתם כמנהג המקום.

וכן לגבי נתינת מזונות לפועלים: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָזוּן – לתת מזונות לפועלים, יָזוּן – חייב בעל הבית לזונם. וכן במקום שנהגו לְסַפֵּק בְּמִתְיָקָה – לתת לפועלים ליפתן הנאכל עם הפת, יְסַפֵּק – חייב לתת להם, שכן הכלל הוא, שכל שלא פירש תנאו בשעה ששכרם, הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה – כל דיני הפועלים, הוא כנהוג באותו המקום לגבי שכירת פועלים.

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתְיָא שֶׁאָמַר לִבְנוֹ, צֵא שְׂכוֹר לָנוּ פּוֹעֲלִין. הָלַךְ בנו של רבי יוחנן בן מתיא, ושכר פועלים כבקשת אביו, וּפָסַק – התחייב לתת לָהֶם מְזוֹנוֹת ולא פירש מה נכלל בזה. וּכְשֶׁבָּא אֵצֶל אָבִיו והודיעו ששכר פועלים והתחייב לזונם, אָמַר לוֹ אביו, בְּנִי, כיוון שהתנית לתת להם מזונות, אֲפִילּוּ אִם אַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם סעודה כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה בְּשָׁעָתוֹ – בשעה שישב על כסא מלכותו, לֹא יָצָאתָ יְדֵי חוֹבָתְךָ עֲמָהֶן – כלפיהם, כיון שֶׁהֵן בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, ואברהם הניח לפני המלאכים סעודה גדולה יותר מסעודת שלמה, וראוי ליתן להם סעודה דומה, אֶלָּא, עַד שֶׁלֹּא – קודם שֶׁיִּתְחִילוּ בַּמְּלָאכָה, צֵא וֶאֱמוֹר לָהֶם, שכרתי אתכם עַל מְנָת שֶׁאֵין לָכֶם תביעה עָלַי שאתן לכם למאכל, אֶלָּא פַּת וְקִטְנִית בִּלְבָד.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר להם מה יתן להם, כיון שֶׁהַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה, ואף שאמר שיתן להם מזונות, נותן רק כמנהג המדינה, פת וקטנית:

גמרא

שנינו במשנה, שהשוכר פועלים בסתם, אינו יכול לכופם לעבוד יותר ממנהג המקום. הגמרא מבררת מה החידוש בדבר. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שללא תנאים מיוחדים אינם צריכים לעבוד מעבר למנהג המקום.

מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך התנא לומר דין זה, אלא באופן דְּטָפֵא לְהוּ אַאַגְרֵייהוּ – שהוסיף על שכרם יותר ממנהג המקום, מַהוּ דְּתֵימָא [–שמא תאמר], אָמַר לְהוּ – יכול לומר להם, הָא דְּטָפֵאי לְכוּ אַאַגְרֵייכוּ – מה שהוספתי על שכרכם, אַדַּעְתָּא דְּמַקְדְּמִיתוּ וּמַחְשְׁכִיתוּ בַּהֲדַאי – זה על דעת שתקדימו בבוקר לעבודתכם ותאחרו ללכת בערב לביתכם יותר מהנהוג. קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו התנא, שאינם חייבם אלא כשאר הפועלים שם, משום דְּאָמְרוּ לֵיהּ – שהפועלים יכולים לומר, הַאי דְּטָפֵת לָן – מה שהוספת על שכרינו, אַדַּעְתָּא דְּעַבְדִינָן לָךְ עֲבִידְתָּא שַׁפִּירְתָּא – זה על דעת שנעשה עבודה טובה יותר, ולא שנעבוד יותר מהזמן הנהוג במקום.

הגמרא מבררת את זמן כניסתו של הפועל לעבודה ויציאתו ממנה: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ,

פּוֹעֵל, בְּכִנְסָתוֹ לעיר בסוף היום, צריך לוותר מְהזמן שֶׁלּוֹ, ולשוב רק בצאת הכוכבים, וּבִיצִיאָתוֹ מהעיר בבוקר, מִשֶּׁל בַּעַל הַבַּיִת, שאינו צריך לצאת בעמוד השחר ולהגיע לעבודתו עם הנץ החמה, אלא יוצא בנץ, והליכתו בזמן של בעל הבית. ומביא ראיה לדברים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד כב-כג), 'תָּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן. יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עַדֵי עָרֶב' – בזריחת השמש נאספות חיות היער למחבואם, ואדם יוצא לעבודתו, וממשיך בה עד הערב. הרי שיוצאים הפועלים לעבודתם רק בנץ החמה ועובדים הם עד צאת הכוכבים.

שואלת הגמרא: מדוע קובע ריש לקיש כלל בזה, הלא זה תלוי במנהג העיר, כמבואר במשנה, וְלֵימְחֵי הֵיכִי נְהִיגִי – ונראה מהו מנהגם. מתרצת הגמרא: הכלל נאמר בְּעִיר חֲדָשָׁה, שאין בה עדיין מנהג.

שואלת הגמרא שוב: הלא בעיר חדשה נקבע המנהג לפי המקום שרובם באו משם, וְנִיחֲוֵי מֵהֵיכָא קָא אָתוּ – נראה מהיכן באו רובם ומה היה מנהגם. מתרצת הגמרא: מדובר בִּנְקוּטָאֵי – שהתושבים התלקטו ממקומות שונים שמנהגם שונה זה מזה, ועל כן נקבע הדין על פי הכתוב בתורה.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: אִיבָּעֵית אֵימָא – אם תרצה, אמור, שמדובר בעיר עם מנהג קבוע, ובאופן דְּאָמַר לְהוּ בעל הבית, דַּאֲגַרִיתִּי לִי כְּפוֹעֵל דְּאוֹרַייְתָא – תשכרו לי לפי דיני פועל מהתורה, ולא לפי המנהג, ובאופן זה הדין הוא שיצאו בנץ וישובו בצאת הכוכבים.

אגב שהובאו הפסוקים (תהילים קד כב–כג) 'תָּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עַדֵי עָרֶב', הגמרא דורשת את הפסוקים בענין: דָּרַשׁ רַבִּי זֵירָא, וְאָמְרֵי לָהּ תָּנֵי רַב יוֹסֵף – ויש אומרים שרב יוסף שנה זאת בברייתא, מַאי דִּכְתִיב (תהילים קד כ) 'תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה, בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר'. ומפרש, 'תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה' – זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא דּוֹמֶה לַלַּיְלָה, וממשיך הכתוב, 'בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר' – אֵלּוּ הָרְשָׁעִים שֶׁבּוֹ – שבעולם הזה, שֶׁעושים מעשיהם בחושך ובהחבא, וּדוֹמִין לְחַיָּה שֶׁבַּיָּעַר, שמניחים להם להלך ברשעם ולא נפרעים מהם בעולם הזה, והם כחיה ביער שיכולה לעשות חפצה באין רואה.

וממשיך הכתוב (שם כב), 'תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן', ודורשת הגמרא, ש'תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ' נאמר לַצַּדִּיקִים, שעושים מצוות ומעשים טובים, ויזכו שלעתיד תזרח להם שמש צדקה ומרפא, ולעומתם 'יֵאָסֵפוּן' הָרְשָׁעִים לְגֵיהִנֹּם. ועוד שכר שמור לצדיקים: 'וְאֶל מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן', שאין לְךָ כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק שֶׁאֵין לוֹ מָדוֹר לְפִי כְּבוֹדוֹ. ומבארת הגמרא את המשך הפסוקים (שם כג), 'יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ', יָצְאוּ צַדִּיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָן. ובאלו צדיקים מדובר, 'וְלַעֲבֹדָתוֹ עַדֵי עָרֶב', כלומר, בְּמִי שֶׁהִשְׁלִים עֲבוֹדָתוֹ עַדֵי עָרֶב – עד יום מותו.

אגב דרשת הפסוק 'תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה' וגו', מביאה הגמרא מעשה שהוזכר בו פסוק זה: רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אַשְׁכָּח לְהָהוּא פַּרְהַגְנָא דְּקָא תָּפֵים גַּבְנָּא – פגש את הממונה מטעם המלך לתפוס גבנים. אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר, חֵיכִי יָכְלַתְּ לְהוּ – איך אתה מבין את תחבולותם להסתתר, לָאו כְּתִיב מָתַי לִי – וכי לא נמשלו לחיות היער, שמתחבאות ביום, דִּכְתִיב (שם), 'תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה, בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר', שרק בלילה יוצאות החיות ממחבואם. וְאֵיבָּא דְּאָמְרֵי [–ויש אומרים], מַהְאי קְרָא קָאָמַר לֵיהּ – מפסוק זה הוכיח לו, שנאמר (תהלים י ט), 'יֶאֱרֹב בַּמִּסְתָּר כְּאַרְיֵה בְסֻכּוֹ', הרשע יארוב במקום מסתור כדי לגזול את העני, כאריה שמסתתר בסוכה קרוב לאנשים, כדי שלא יישמרו ממנו ויוכל לתופסם מיד. ויש לחוש דִּלְמָא שָׁקְלַתְּ צַדִּיקֵי וְשָׁבַקְתְּ רְשִׁיעֵי – שמא אתה תופס צדיקים ורשעים אתה מניח חפשי. אָמַר לֵיהּ הממונה, וּמַאי אֶעֱבִיד – מה ביכולתי לעשות, הלא הֲרָמָנָא דְּמַלְכָּא הוּא – מצות המלך היא שאתפוס גבנים, ומה אעשה כדי לתופסם.

אָמַר לו רבי אלעזר, תָּא אֲגַמְרֵךְ הֵיכִי תַּעֲבִיד [–בא אלמדך איך תעשה], עוֹל בָּאַרְבַּע שָׁעֵי לַחֲנוּתָא – הכנס בשעה הרביעית של היום לחנות שמוכרים בה דברי מאכל, כִּי חֲזֵית אִינִישׁ דְּקָא שָׁתֵי חֲמָרָא – כשתראה אדם ששותה יין, וְקָא נָקִיט כַּמָּא בִּידֵיהּ וְקָא מְנַמְנֵם – ומנמנם כשאוחז בידו את הכוס, שְׁאוֹל עִילָּוֵיהּ – שאל ותברר מה מעשיו, אִי צוֹרְבָא מֵרַבָּנַן הוּא, וְנָעִים – אם תלמיד חכם הוא ומנמנם, אַקְדּוּמֵי קָרֵים לְגַרְסֵיהּ – שמא השכים לתלמודו בעוד לילה, ולכן עייף הוא. וְאִי פּוֹעֵל הוּא – אם שכיר יום הוא, קָרֵים קָא עָבֵיד עֲבִידְתֵּיהּ – שמא השכים למלאכתו. וְאִי עֲבִידְתֵּיהּ בְּלֵילְיָא – ואם הוא אומן שדרכו לעשות מלאכתו בלילה, יש לומר שעשק במלאכתו, ואף שלא נשמע קול מלאכה מביתו, שמא רַדּוּדֵי רָדִיד – אומנותו לרדד ולמתוח ברזל ונחושת לעשות מחטים. וְאִי לָא – אם אינו תלמיד חכם או פועל או אומן, ומנמנם בשעות הבוקר, מוכח דִּנְגָבָא הוּא – שהוא גנב, והיה ער בלילה וארב לעוברי דרכים, או חפר תחת בתים לגונבם, ולכך הוא עייף ומנמנם, וְתָפְסֵיהּ – ותפוס אותו בכדי למוסרו למלכות.

אִישְׁתְּמַע מִילְתָא בֵּי מַלְכָּא – נשמעה עצת רבי אלעזר בבית המלכות, וְאָמְרוּ, קַרְיֵנָא דְּאִינְדְּתָא אִיהוּ לֵיתֵי פַּרְוָנְקָא – קורא האיגרת הוא יהא השליח לקיימה, כלומר, רבי אלעזר שיעץ את העצה, ילך לתפוס את הגנבים. אֲתִיוֹהָ [–הביאוהו] לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְקָא תָּפֵים גַּנְבֵי וְאָזֵיל – היה הולך ותופס את הגנבים ומוסרם למלכות.

שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לרבי אלעזר, חוֹמֶץ בֶּן יַיִן – רשע בן צדיק, הלא בכלל הגנבים יש גם מבני ישראל, וְעַד מָתַי אַתָּה מוֹסֵר את עַמּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ לַהֲרֵינָה. שָׁלַח לֵיהּ רבי אלעזר, קוֹצִים אֲנִי מְכַלֶּה מִן הַכֶּרֶם – איני מוסר להריגה אלא את הרשעים. שָׁלַח לֵיהּ רבי יהושע בן קרחה שנית, יָבֹא הקב"ה שהוא בַּעַל הַכֶּרֶם, וְיכַלֶּה אֶת קוֹצָיו מכרמו, אך אתה אל תמסור בני ישראל להריגה.

יוֹמָא חַד, פָּגַע בֵּיהּ דְּהָהוּא כּוֹבֵם – יום אחד פגש כובס את רבי אלעזר, וְקָרְיֵיהּ – וכינה אותו חוֹמֶץ בֶּן יַיִן. אָמַר רבי אלעזר, מִדְּחָצִיף בּוּלֵי הַאי – מכך שהוא חצוף כל כך, שָׁמַע מִינָּהּ רְשִׁיעָא הוּא – על כרחך רשע הוא, אָמַר לְהוּ רבי אלעזר לאנשי המלכות, תְּפְסוּהוּ במאסר. מיד תָּפְסוּהוּ אנשי המלך לבית הסוהר ודנוהו למיתה.

לְבָתַר דְּנָח דַּעְתֵּיהּ – לאחר שנחה דעתו של רבי אלעזר, אָזַל בַּתְרֵיהּ לַפְּרוֹזְקִיהּ – הלך לפדותו מבית האסורים, וְלָא מָצֵי – ולא עלה בידו לשחררו. קָרֵי עֲלֵיהּ – קרא רבי אלעזר על הכובס את הפסוק (משלי כא כג), 'שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ'. שאם היה שומר את פיו ולשונו, היה ניצול.

וְקַפְּדוּהוּ – תלו אנשי המלך את הכובס. קָם תּוּתֵי וְקָרְפָא, וְקָא בָּכֵי – עמד רבי אלעזר תחת עמוד התליה ובכה, שמא הכובס אינו גנב. אָמְרוּ לֵיהּ לרבי אלעזר, רַבִּי, אַל יַרַע בְּעֵינֶיךָ תלייתו, שֶׁכֵּן הוּא וּבָנוֹ בָּעֲלוּ נַעֲרָה מְאוֹרָסָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

כששמע זאת רבי אלעזר, הֵנִיחַ יָדוֹ עַל בְּנֵי מֵעָיו, וְאָמַר, שִׁישׁוּ בְּנֵי מֵעַי שִׁישׁוּ, וּמַה סְפֵיקוֹת שֶׁלָּכֶם – שמסרתי למלכות רק מספק, כָּךְ – לא שגיתי, וַדָּאִית שֶׁלָּכֶם – שיש ראיה לרשעותם, שמנמנמים באכילתם בבוקר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שצריך לכלותם מהעולם. מוּבְטָח אֲנִי בָּכֶם בני מעי, שֶׁאֵין רִמָּה וְתוֹלֵעָה שׁוֹלֶטֶת בָּכֶם לאחר מיתתי.

וַאֲפִילּוּ חָכִי לָא מַייְתְיָא דַּעְתֵּיהּ – על אף שהתברר שלא טעה, לא נחה דעתו, עד שֶׁאִשְׁקְרוּהוּ סָמָא דְּשַׁיְנָתָא – השקוהו סם שינה, וְעַיְילוּהוּ לְבֵיתָא דְּשַׁיְשָׁא – הכניסוהו לבית משיש שאין הרוח שולטת שם, וְקָרְעוּ לְכַרְיֵיסֵיהּ – קרעו את כריסו, חָווּ מַפְקוּ מִינֵיהּ דְּיִקּוּלֵי דְּיִקּוּלֵי דְּחִתְרָבָא – הוציאו ממנו סלים מלאים שומן, וּמוֹתְבֵי בְּשִׁמְשָׁא בְּתַמּוּז וְאָכֵי – והעמידו את הסלים בשמש בחודשים תמוז ואב, לבחון אם יסריחו וימלאו בתולעים, וְלָא מַסְרְחֵי – ולא הסריחו.

שואלת הגמרא: הלא כָּל תִּרְבָּא נַמֵּי לָא מָרִיחַ – כל שומן אינו מסריח, אלא אם יש בשר עמו, ומה ראיה הביא מכך. עונה הגמרא: כָּל תִּרְבָּא לָא מָרִיחַ – אכן כל שומן אינו מסריח, אך שׁוּרַיְיקֵי סוּמְקֵי מַסְרְחֵי – החוטים האדומים שבשומן שהם בשר, מסריחים, אך הָכָא בשומנו של רבי אלעזר, אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא שׁוּרַיְיקֵי סוּמְקֵי – אף שהיו גידים מעורבים בשומן, לָא מָסְרְחִי, ומוכח שלא תשלוט רימה ותולעה בבשרו. כשראה כך רבי אלעזר, קָרֵי אַנַּפְשֵׁיהּ – קרא על עצמו את הפסוק (תהלים טז ט), 'אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח', שלא תשלוט בו רימה ותולעה לאחר מותו.

הגמרא מביאה שגם רבי ישמעאל ברבי יוסי התמנה לתפוס גנבים: וְאַף רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, מָטָא